

August Šenoa kao operni kritičar

Hubert Pettan

Erlesbeck Anka. Ernani nije osobito uspio uopće, pa će glede nove pjevačice izreći opširniji sud, kad bude imala prilike pjevati u vrsnom ensembalu. (br. 41. od 11. 10. 1873). Prigodom izvedbe Marte piše da je jednoglasno mnijenje općinstva, da E. nije primadona za nas. Nije to nevjestina, neumijeće; slabo, pre-slabo grlo to je sve. U srednjim glasovima jedva smo čuli gospodičnu, recitativi bijahu nejasni, nesigurni. U tro ili četverospjevu ... nijesmo je nikako čuli, a kad joj je grlo jače zaseglo u više glasove, bijahu zvuci oštri, nepuni, neharmonični (br. 47. od 22. 11. 1873). Veli se, da gđna E. pravilno pjeva. Moguće. Vjerujemo rado, da ta gospodična svaku notu svoje partije pjeva. Na to možemo odgovoriti, da se »karneval mletački« i na diplama svirati može. Gdje bijaše, pitamo, ona ljupkost, milota, ono duboko čuvstvo prelijepe Lisinske glazbe, gdje bijaše izraz, gdje život? Nama se činilo da gđna E. drijemajući pjeva... nije pokazala ni mrvice srca, te ostadosmo hladni. K tomu je stajala kao prikovana, mašući čas desnom, čas lijevom rukom; lice joj nije imalo ma nikakva izraza, a u drugom činu zakriještio joj je glas dva tri puta nemilice (br. 15. od 11. 4. 1874) ... napinjala se i napinjala, te je vrlo junački ćurlikala, jer se to pravim pjevanjem zvati ne može. Šteta, što prva pjevačica nije valjala, predstava bila bi bez prigovora... moramo se svečano ograditi proti tomu, da se pojedini dijelovi teksta zajedno ne hrvatski pjevaju, kao što je gđna E. jednu arijazu užasnim talijanskim izgovorom pjevala... Naše kazalište je hrvatsko (Krišpino i kuma, isti broj Vijenca).

Fassbender Vilim: ... nema bogzna kakova grla, on nije pjevač prve vrsti ... al' ... točno pjeva, i što je hvale vrijedno za Neslavena, on je riječi toli revno naučio, ... da si svaku razumio. Svakako je bolji od svojih predšasnika Novotnog i Hynka. (Plumkett u Marti, br. 47. od 22. 11. 1873). Kao knez u Ljubavi i zlobi bijaše odviše flegmatičan (br. 15. od 11. 4. 1874).

Ferency (Vranović) Irma: Gđna je F. prava umjetnica, i drago nam je, što dobismo takovu primadonu. Prikazanje joj je razborito, karakteristično, ako i nije nadahnuto žarom južnoga sunca (Leonora u Trovatoru, br. 37. od 11. 9. 1875). Norma je kod prve predstave nekako nesretno prošla. I Norma (gđna Ferenci) i Pollione (g. Grbić) nijesu nekako od srca pjevali, a za izvedbu Marte piše da gđni F. nema prigovora (br. 52. od 23. 12. 1876). Gđni F. kanda grlo nije posve čisto bilo (Njemica Portičanka, br. 9. od 9. 3. 1877). Gđna F., sve što joj grlo ne zvonji potpuno jasno, pokazala je ovaj put osobitu umjetničku vještinu (Amelija u Čuvidskom plesu, br. 40. od 6. 10. 1877). ... ne odgovara ni stas ni glas gđice F. (Ljubica u Ljubavi i zlobi, br. 50. od 15. 12. 1877). Vidi i kod Daneš o izvedbi Hugenota.

Freisinger Jeanette (Ivana), plesačica... To đipanje, ta besmislena pantomima nije balet (N. Š. Zrinjski, br. 46. od 11. 11. 1876). Domaće naše sile drže se junački uz gostinju [B. Donadio], samo su zborovi ... vrlo slabi bili, a uz to moradosmo sa tim umjetničkim nektarom progutnuti jednu gorku limunovu košticu — gospodičnu Freisingerovu sa tobožnjim baletom ... Cemu to? (Margareta, br. 6. od 10. 2. 1877). ... U vezi s našim opernim prilikama piše: »Balet valja svakako izbrisati« (br. 7. od 17. 2. 1877). ... O Fenelli, glavnoj osobi u operi Njemica Portičanka: Glazba i vješta mimika moraju izražavati sve misli, sve osjećaje te njemice, oko koje se cijeli čin kreće. I hoće se tomu vanredne vještine, hoće se navlastito mimike lica ... Fenella nije »baletna figura«. Fenella je tragično lice. U Parizu, Londonu, Berlinu, Beču, Napulju, gdje je

operni zavod odijeljen od dramatičnoga, prikazuje tu ulogu »prima ballerina«, znamenita umjetnica dakako, ali obično ju prikazuje tragična glumica. (Šenoa spominje da je svojodobno za tu ulogu predlagao gđu Ružičku, pravu umjetnicu i vještu glazbi) ... ulogu je prikazala naša »prima e unica ballerina« gđna F... Mi vidjesmo samo plesačicu, nipošto prevarenu, bijednu, nevoljnu ribarsku djevojku. A zašto? Jer je lice, jer su oči gđne F. takove, da se ne mijenjaju, da na njima ni iskrice tragike nema. — G. F. bijaše vrlo revarna, trsila se svom mogućom silom, al' lice bijaše uvijek jedno te isto ... lice gđne F. kraj najveće tuge glatko, nepomično i još rumenilom naličeno (br. 9. od 9. 3. 1877) ... bude pjevan Zrinjski, hvala Bogu bez plavokosog baleta (br. 39. od 29. 9. 1877).

Gabrielli Marija. Primadoni [Gabrielli, učenica bečkoga konzervatorija] nema prigovora. Pjevala je svoju partiju sigurno, korektno. Iz njezina pjevanja razabiralo se je pravo osjećanje, deklamacija joj je izrazita. Samu ulogu prikazala je gospodična kako valja, promišljeno doduše, al' i posve naravski, tako da nije bilo traga školskom vježbanju ... I on [tenor Teizen] i još više gđna G. zaslužuju svaku hvalu, da su točno i lijepo hrvatski pjevali (Margareta u Faustu br. 38. od 20. 9. 1879) ... I gđica G. odlikovala se vještijim pjevanjem (Ines u Afrikanki br. 46. od 15. 11. 1879).

Giunti Barbera Erminia (od Kr. kazališta u Parimi) ... grlo joj je jako zvonko, pjevanje sigurno, prikazivanje živo, dramatično (Elvira u Ernaniju, br. 12. od 23. 3. 1873). Gđa B., premda joj uloga u toj operi nije velika [!], uspjela je tu još više nego u Ernani i svojom živom dramatičnom igrom i silom i punoćom glasa, te je predobila za sebe cijelo općinstvo (Amelija u Čuvidskom plesu, br. 14. od 6. 4. 1878) ... Gđa G. B. je bez sumnje najbolja primadona, koja je dosele u našem kazalištu angažovana bila ... Obično idu talijanske primadone samo za vanjskim efektom, a sve prikazivanje sastoji se samo od stereotipnih nekih pokreta. A takova nije gđa G. B.; sila i nježnost njezina glasa mijenja se prema propisanom smislu i osjećaju, iz njezina pjevanja, iz njezina prikazivanja možeš razabrati sve potankosti uloge, u njoj vlada prava dramatička sila (Nabuko, br. 41. od 12. 10. 1878) ... pokazala nam je tu opet svoju vanrednu vještinu. Da, to jest prava Lukrecija, kako ju je Victor Hugo zamislio, po njem Romani crtao, kako ju je skladatelj nadahnuo svojim zvukovima. Hitra, podmukla, strasna, demonička, nježna, ljubeća, zdvojna, sve je to to bila gđa G. B. i po pjevanju i po prikazivanju (Lukrecija Borgia, br. 43. od 26. 10. 1878). Gđa B. bijaše dakako u dramatičkim partijama bolja negoli u koloraturnima, al' njezino pjevanje i prikazivanje u 4. činu ushitilo je svakoga (Leonora u Trovatoru, br. 49. od 7. 12. 1878). U vezi s prijevima: Gđa G. B. dala je Trovatora, te je pjevala usto hrvatskim jezikom Zajčevu skladbu Gore nebo visoko, zato bi od općinstva počašćena vijencem, pjesmom i zlatnom narukvicom (br. 2. od 11. 1. 1879). Gđa G. B. i g. De Negri dakako lakše pjevaju Eleonoru i Manrika negoli Valentinu i Raoula (Hugenoti, br. 7. od 15. 2. 1879).

*Grbić Franjo.** Grbićev Faust je cjelina umjetnički promišljena i pjevana (br. 14. od 5. 4. 1873). Osim što je kojiput bio promukao, te da u Normi nije od srca

* Slovenac Fran Grbić (1840 — 1917), u početku učitelj, zatim studirao na praškome konzervatoriju, djeluje kao tenor u Pragu, Zagrebu, Ulmu i Lavovu, gdje se počinje baviti podukom pjevanja. Od 1886. djeluje u Ljubljani kao dirigent, nastavnik i skladatelj. Skladao je i dvije opere.

pjevao, Šenoa Grbića uvijek veoma hvali. Grbić pjeva ove sezone toli lijepo i krepko, kako dosad još pjevao nije (Robert đavo, br. 45. od 4. 11. 1876). Povodom prazvedbe Zrinjskoga uz ostale soliste hvali »vrsnog Juranića g. Grbića« (br. 46. od 11. 11. 1876). Od solista ide prva pohvala g. G. (Massanielo), koj' je tu mučnu partiju vrlo pristojno pjevao. Kao suprotnost neizražajnosti Freisingerove u ulozi Fenele, Šenoa navodi: Grbićevo lice bijaše bljedo, očajno, oči mahnite (Njemica Portičanka, br. 9. od 9. 3. 1877). Izvrstan bijaše i g. G. (Ernani), kojega je pjevačka vještina i onako poznata. Njegov glas nije u vrlo napornoj partiji te opere ni najmanje klonuo, te nam je lijepo protumačio sve lirске i dramatične efekte Ernanija (br. 19. od 12. 5. 1877). U istom broju Vijenca piše o svečanoj predstavi u slavu nadvojvode Albrehta gdje su nastupili »dvije hrvatske umjetničke sile na glasu po Evropi« Ema Vizjakova i Franjo Krežma. Za veliki finale III. čina iz opere Ernani »otpjevan savršeno, kako samo biti može« veli: Preljepo pjevali su i g. Noll i g. Grbić. Iz zanimljivog osvrtu na prošlu sezonu (Vijenac br. 40. od 6. 10. 1877.) vidimo, da je od 68 opernih izvedbi Grbić nastupio 32 puta. — Ernanija pjevao je g. G. izvrsno dakako (br. 12. od 23. 3. 1878). Povodom oprosne predstave (Hugenoti) Šenoa se opširnije osvrće na djelovanje Grbićevo koji je kroz 10 punih godina »našemu dramatičkome zavodu svoju vještinu posvećivao«. »Upoznasmo se s njim, kad je kao skroman pučki učitelj došao na praški konzervatorij. Već onda odlikovao se je G. tvrdim patriotizmom, umjetničkim zanosom i uzornim svojim karakterom, s koga je Zagrepčanima poslije toli omilio«. Šenoa spominje praški krug (Grbić, Šenoa, Smičiklas i Edo Asanger te prijateljstvo s Šenoom bude i povodom, da je za intendature F. Žigrovića Grbić bio angažiran kod hrvatske operete i poslije opere. Čudi se da Grbić nije bio sada pozvan obnoviti ugovor, dobro znajući što znači hrvatski tenor, koji ima repertoar od 41 opere. »Gosp. Grbića slijedi naše štovanje, naše priznanje, naše prijateljstvo, njegovo ime ostaje stalno u povijesti našega kazališta«. Svi odlazeći dobili su vijence, Grbić lovor-vijenac od srebra, adrese i imenovanje začasnim članom ovdajšnjega zemaljskoga kazališta (br. 21. od 21. 5. 1878). Pa i kasnije, kad je novi tenor De Negri, kojega Šenoa inače hvali, pjevao Fausta, sjeća se Šenoa Grbića kao mnogo boljeg Fausta te nadovezuje: Kolik je bio vještak G. glazbenoj deklamaciji, vidjelo se kod te predstave. Divna poezija u prizoru pred Margaretinom kućom iščezla je posve (br. 4. od 25. 1. 1879).

Grünsfeld Jenny. Učila je u Milanu i bila angažirana kod nekih talijanskih kazališta. Priznaje poteškoće: pjevati jednu od najtežih dramatskih partija (Lukrecija), pred posve stranim općinstvom te poslije gdje Giunti Barbera, kojoj je Lukrecija najbolja uloga bila. Gđica G. ima jako grlo, glas joj izlazi kadšto velikom energijom pa je izvježban, ako i nije uvijek gibak i sladak. Općinstvo nije glede nje složno bilo, ali je nije odbilo... Obzirom na igru: Tu se jošte vidi škola ili, da točnije govorimo, tu se jošte vidi učitelj. Gđna G. jošte je mlada, Lukrecija je potpuna žena, ta njezin sin već je prvi tenor Gennaro. Pavlina Lucca pjevala je doduše Gennarovu mater već sa 18 godina, al' Pavlini Luccovoj treba tražiti para. Mlade pjevačice rade u toj ulozi nadomjestiti ono, čemu im narav jošte dorasla nije, i po tom zagreznu u nenarav, u afektaciju. Te mane morala bi se mlada debitantica okaniti. Neko hvatanje, neko previjanje i trzanje u njezinoj igri pokazuje, da je te mimičke doskočiće doduše od takta do takta naučila, ali mi nismo uvjereni, da sve to kretanje niče iz srca. Lice gospođice izobrazuje se kadšto od prisilnog trzanja mišića toliko, da postaje posve nedramatičko. Toga neka se gđica okani. Mi ljubimo živu igru, al' ne ljubimo nenaravi. Govoreći u opće, mislimo, da će se gđna na našem pozorištu održati, jer je svakako bolja od gđe Ferencijeve, Jankovske itd. (br. 39. od 27. 9. 1879).

Janković [epizodni tenor]... drastički pjeva i igra (Tavannes u Hugenotima, br. 7. od 15. 2. 1879).

Kašman Josip. U Vijencu br. 21. od 24. 5. 1873. spominje krizu opere nastalu time što je Kašman vratio upravi uloge Mefista, Devilsona (Ciganka) i Plumketa (Marta) te da je došlo i do suda. »Odobriti ne možemo nikako vladanje g. K. ni prama upravi, a još manje prema općinstvu... Cujemo, da će nas g. K. ukratko [skoro] ostaviti. Žao nam je; zar naši umjetnici ne umiju biti i rodoljubi?« No i kasnije Šenoa pravi neke usporedbe sa Kašmanom, naravno u korist Kašmana. Npr. za Novaka u Boysijskoj vještici da nije ni s daleka dostigao svog predšasnika g. K. (br. 45. od 8. 11. 1873). Rigoletta je preuzeo i vrlo dobro izveo g. K. (br. 4. od 24. 1. 1874). K. je svoju ulogu pjevao nekoliko puta bolje, izrazitije, življe (Obren u Ljubavi i zlobi, br. 15. od 11. 4. 1874).

Kellerman Josip, rodom Moravac, koji je već pjevao na kazalištima u Lavovu i Brnu (br. 26. od 28. 6. 1879). Izvedba Zrinjskoga bila je već nekoliko puta radi boležljivosti baritona g. K. odgođena, komu, kako se čini, naše južno podneblje nikako ne prija (br. 38. od 20. 9. 1879). O g. K. ne treba puno govoriti, on je sigurno čutio, da nije toj ulozi dorasao, da uopće nije jak zastupati mjesto baritona kod naše opere. Glas mu je preslab, te je partija izgubila u ustima g. K. svaki efekt. Taj će pjevač i onako otići, zato ne govorimo više o njem (Zrinjski, br. 40. od 4. 10. 1879).

Kinski. O prisposobi s Kašmanom dakako nema ni govora, dapače i g. Anton je Valentina mnogo bolje pjevao. Uprava se je valjda... uvjerala da g. Kinski nije bariton za nas (Faust br. 35. od 28. 8. 1875). G. K. ima doduše umiljato grlo, al' pjevanje mu je posve nedramatično, nekarakteristično... uopće bez svakoga izraza. O prikazivanju nema ni spomena (Grof Luna u Trovatoru, br. 37. od 11. 9. 1875).

Klostik Josip. Na prvom opernom mejdanu održa g. K. pobjedu... K. je definitivno angažovan... imade vrlo ugodno grlo, ne može se reći, da je posve dubok bas, al' toli dobra nijesmo još imali; pjevanje mu je pravilno, i igra vrlo okretno, te ćemo ga moći dobro rabiti« (Ulomci iz opera, br. 36. od 5. 9. 1874). Hvali ga kao Don Basilia u Seviljskom bričaju te kao Gašpara u Strijelcu vilenjaku. Bertram g. Chlostika bijaše bolji nego prije (Robert đavo, br. 45. od 4. 11. 1876). Kao Sulejman u Zrinjskome »ovaj put i grlom i igrom odlikovao« (br. 46. od 11. 11. 1876).

Kolin Josip (Ivan). Grlo g. Koline je nekako tvrdo, igra baš nikakova (Alapić u Zrinjskome, br. 39. od 29. 9. 1877). Ni g. K. (Plumket) nije si prvi put osvijetlao lice. Jedrini i krepkoći napitnice ne bješe ni traga (Marta, br. 47. od 24. 11. 1877)... Koj' nam je svojim krupnim, nespretnim grlom i svojom drvenom mimikom puno smijeha izmamio (Gubeta u Lukreciji, br. 43. od 26. 10. 1878). I mjesto g. Kolina, koji nije našem općinstvu omiljeti mogao, dobit će se mlada, krepka sila (br. 26. od 28. 6. 1879).

Kompit Josip. Taj tenor je mlad, krepak, siguran. Grlo mu zvoni jasno, jako, uspinje se lako do visine bez stiskavanja i vijuganja, i mi se tome došljaku uistinu vrlo veselimo (Ernani, br. 35. od 26. 8. 1876). U Noćištu u Granadi pjevao je Gomeza »živo i krepko« (br. 44. od 28. 10. 1876), a kod prazvedbe Zrinjskoga bio je vrsni Sokolović (br. 46. od 11. 11. 1876)... manje sretan bijaše g. K. (Knez u Rigolettu, br. 11. od 17. 3. 1877). Prema statističkim podacima Kompit je u godištu 1876/7. nastupio 38 puta (br. 40. od 6. 10. 1877). G. K. (Rikardo) nije doduše svoju partiju savršeno i sa potrebitom lakoćom, ali opet pristojno pjevao (Čuvidski ples, br. 40. od 6. 10. 1877). Žalili smo je [Vojačkovu] u dvopjevima sa g. K. (Elvino), koj' je, recimo, i svoju ulogu i cijelu predstavu pokvario. G. K. je kričao i vikao, liričkoj nježnosti ni traga! Ne znamo zbilja, je li g. K. savjesno razmišljao o zadaći i umjetnosti tenora... sve je bilo dobro — izim g. K. (Mjesečnica Bellinijeva, br. 44. od 3. 11. 1877). U daljnjim izvedbama iste opere g. K. se je popravio (br. 45. od 10. 11. 1877). Mnogo manje ili nikako, uspio je g. K. u prvoj predstavi (Marta br. 47. od 24. 11. 1877).

(Nastavak slijedi)